

УДК [94 : 339.924] (72)

ПЕРЕДУМОВИ ТА ПРИЧИНИ ВСТУПУ МЕКСИКИ ДО НАФТА

Олег Булка

Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України»

Україна, 01030, м. Київ, вул. Леонтовича, 5

e-mail: olehbulka@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3429-1216>

Статтю присвячено виявленню передумов і причин вступу Мексики до північноамериканської зони вільної торгівлі (НАФТА). У результаті дослідження виділено три групи факторів, що впливали на цей процес: економічні, внутрішньополітичні та зовнішньополітичні. Встановлено, що його основними передумовами та причинами були: неоліберальний поворот у мексиканській економічній політиці, перетворення економіки Мексики на одну з найбільш відкритих у світі, особливості мексиканської політичної системи, еволюція поглядів мексиканських можновладців, економічна залежність Мексики від США та зміни у системі міжнародних відносин кінця 1980-х – початку 1990-х рр. Зроблено висновок, що саме ці чинники за рахунок комплексної взаємодії сприяли набуттю Мексикою членства у НАФТА.

Ключові слова: Мексика, США, НАФТА, економічна інтеграція, вільна торгівля

Розвиток інтеграційних процесів став однією з найважливіших рис міжнародних відносин і світової економічної системи другої половини ХХ – початку ХХІ ст. На сьогоднішній день ці процеси стали невід'ємною ознакою сучасного світу та світового господарства. Одним з таких процесів є створення Північноамериканської зони вільної торгівлі (НАФТА) у Західній півкулі, до якої увійшли США, Канада та Мексика. Договір про її створення набув чинності з 1 січня 1994 р. Це інтеграційне утворення є найбільшою у світі регіональною зоною вільної торгівлі, ВВП якої складає близько третини світового. Особливість НАФТА, як інтеграційного об'єднання, полягає у тому, що воно відбулося між двома економічно розвиненими країнами – США та Канадою і країною, що розвивається – Мексикою.

Кожна з країн-учасниць НАФТА мала свої причини для приєднання до цієї зони вільної торгівлі. Однак, на нашу думку, більш ґрунтовного вивчення передумов і причин інтеграції потребує саме досвід Мексики, зважаючи на очевидну асиметрію мексиканської економіки з економіками країн-партнерів по НАФТА, а також на периферійне положення Мексики на світовій політичній арені відносно Канади й, особливо, відносно США. З огляду на наявність схожих інтеграційних проблем для України, що зберігались упродовж усієї її найновітнішої історії, важливо вивчати форми, напрями та способи формування інтеграційних об'єднань, до яких залучаються периферійні та центральні країни у контексті вибудовування стратегії захисту національних інтересів їх учасників. Саме у цьому, на наше переконання, і полягає

актуальність теми дослідження даної статті.

Метою дослідження є виявлення основних передумов і причин вступу Мексики до НАФТА. Така мета зумовлює розв'язання наступних завдань: класифікація факторів, що сприяли приєднанню Мексики до НАФТА на окремі групи, у рамках яких слід детально розглянути глибинні тенденції розвитку, що стали передумовами приєднання Мексики до процесу північноамериканської інтеграції; визначення й аналіз конкретних причин, які вплинули на вступ цієї латиноамериканської країни до зони вільної торгівлі.

Очевидно, що характеристика історіографічного доробку з проблеми цієї статті потребує окремого дослідження, однак можна запропонувати певні узагальнення. Варто зазначити, що у вітчизняній історіографії цій проблематиці не приділялося значної уваги. В Україні відсутні монографії, які були б повністю присвячені темі північноамериканської інтеграції або ж темі участі Мексики у цьому інтеграційному утворенні. Праці ж, які містять інформацію про історію створення та функціонування НАФТА і про передумови та причини інтеграції її країн-членів, переважно є підручниками, посібниками або довідниками з міжнародної економіки, економічної теорії, міжнародних відносин і всесвітньої історії.

Проте також слід зазначити, що за роки незалежності в Інституті світової економіки та міжнародних відносин НАН України було захищено дві дисертації з теми північноамериканської зони вільної торгівлі – НАФТА. Це праця О.В. Сушка [8], захищена за спеціальністю «політологія» та праця І.В. Князевої [4], за-

хищена за спеціальністю «економіка». Дисертація О.В. Сушка присвячена політичному контексту укладення договору про створення НАФТА, а дисертація І.В. Князевої – особливостям і тенденціям інтеграційного розвитку в рамках НАФТА у контексті глобалізації світової економіки. Дані дисертації містять певну кількість фактологічного матеріалу й узагальнень, що є дотичними до теми нашого дослідження. Однак разом з тим дисертанти у своїх працях фокусуються, у першу чергу, на політичних чи економічних аспектах передумов і причин інтеграції тієї чи іншої країни до НАФТА, не створюючи при цьому комплексного бачення проблеми. Отже, саме відсутність у вітчизняній історичній науці вивчення передумов і причин вступу Мексики до НАФТА, яке б мало більш комплексний характер, спонукало нас вдатися до дослідження цієї теми.

У той же час зарубіжні публікації репрезентують досить широке коло робіт, в яких визначені та певною мірою висвітлені основні проблеми вільної торгівлі, проаналізовані передумови виникнення НАФТА, а також причини приєднання окремих країн-членів до цього інтеграційного утворення. У Російській Федерації велика кількість монографій, що стосуються теми нашого дослідження, також є підручниками з міжнародної економіки чи міжнародних відносин і всесвітньої історії, як, наприклад, робота О.І. Строганова «Латинская Америка в XX веке: пособие для вузов», в якому досить стисло описано основні події в історії країн Латинської Америки, у тому числі й Мексики.

Є дослідження, де Мексиці, як члену НАФТА, приділено набагато більше уваги. Статті російських дослідників, що стосуються Мексики як країни-члена НАФТА, можна знайти у журналі «Латинская Америка», що видається Інститутом Латинської Америки Російської академії наук. Участь Мексики у процесі північноамериканської інтеграції вивчали та вивчають такі дослідники як: І.К. Шереметьєв, Л.І. Кондрашова, М.Л. Чумакова, О.О. Канов та інші. Крім того, в окремих номерах наукового журналу «Латинская Америка» опубліковано тексти виступів та інтерв'ю державних діячів Мексики, які брали участь у розробці, узгодженні та підписанні договору НАФТА, а саме, тодішніх президента Мексики – Карлоса Салінаса та міністра фінансів – Педро Аспе. Ці матеріали дають уявлення про ставлення політичної еліти Мексики до процесу північноамериканської інтеграції та допомагають краще зрозуміти передумови та причини вступу Ме-

ксики до НАФТА.

Під час дослідження було виділено три основні групи факторів, що сприяли приєднанню Мексики до північноамериканської зони вільної торгівлі (НАФТА) – економічна, внутрішньополітична та зовнішньополітична. Розглянемо кожну з цих груп факторів окремо.

На нашу думку, найбільший вплив на вступ Мексики до НАФТА справила економічна група факторів, що пов'язана з методами управління мексиканською економікою, її галузевою специфікою та ситуацією на світових ринках і змінами в усіх цих сферах упродовж другої половини 1980-х – початку 1990-х рр.

Якщо заглиблюватися в історію економічної політики Мексики, то можна побачити, що однією з головних її рис довгий час був протекціонізм – захист національного ринку та місцевої промисловості від іноземної конкуренції. Протекціонізм в економіці став особливо посилюватися після мексиканської революції 1910-1917 рр., коли у країні почався активний індустріальний розвиток.

Курс на форсовану розбудову власної промисловості був декларований у програмі правлячої Національно-революційної партії (заснована 1929 р., на сьогодні існує під назвою Інституційно-революційна партія – ІРП). Протекціонізм з часом став використовуватися не лише як засіб захисту національної промисловості від іноземної конкуренції, а й як механізм регулювання імпорту з метою вирівнювання торгового балансу, а у формі імпортних зборів і мит він набув важливого значення як джерело грошових надходжень до бюджету країни. Державі відводилася провідна роль і в економічному, і в соціальному розвитку країни. Потужний державний сектор допоміг зміцнитися приватному національному капіталу, для якого були створені сприятливі умови. Все це сприяло досить швидкому росту ВВП, який на 1970-ті рр. становив більше 8% на рік. Проте чималу роль у цьому рості зіграв і «нафтовий фактор» після відкриття значних покладів нафти та газу, а також колосального росту цін на енергоносії на світовому ринку. З 1976 по 1980 рр. доходи від експорту нафти зросли вдвічі – з 6 до 14 млрд. доларів і склали 70% вартості всього експорту країни. На фоні таких оптимістичних показників росту економіки мексиканський уряд залучав величезні кредитні кошти від іноземних банків, обсяг яких у 2 рази перевищував суму кредитів для інших країн регіону [12, с. 14]. Однак така досить стійка система захисту національної економіки, що протрималася у Мексиці приблизно з

кінця 1920-х рр., дуже швидко занепала з початком 1980-х рр.

У 1982 р. Мексику спіткала масштабна фінансово-економічна криза, поглиблена борговою кризою та подальшим зниженням цін на нафту. У вересні того ж року мексиканський уряд заявив про свою неплатоспроможність і звернувся до Міжнародного валютного фонду з проханням про невідкладну фінансову підтримку з метою поновлення виплат за короткостроковими борговими зобов'язаннями. МВФ же обумовив таку підтримку низкою вимог, що стосувалися скасування імпорتنих обмежень і лібералізації зовнішньої торгівлі. Однак правлячі кола Мексики не одразу пішли на виконання цих вимог і впродовж трьох років – з середини 1982 р. і до середини 1985 р. – імпортні обмеження у різних формах були навіть посилені задля зниження дисбалансу у зовнішній торгівлі. Проте криза першої половини 1980-х рр. виявилася для Мексики надто глибокою. У лютому 1981 р. були повністю вичерпані валютні резерви країни і курс песо до долара різко понизився – з 26 до 40. В умовах швидко зростаючої інфляції почався активний відтік капіталу з країни. За офіційними даними, лише у 1981 і 1982 рр. він становив 8 млрд. доларів. Мексиканська економіка опинилась у вкрай тяжкому положенні. Темпи росту ВВП країни у 1982 р. знизилися до 0,5%, а вже у наступному році спостерігався спад на 5,3% [11, с. 13].

У цей найгостріший період кризи мексиканський уряд на чолі з тодішнім президентом Мігелем де ла Мадридом зосередився на стабілізації платіжного балансу та поновленні обслуговування зовнішнього боргу, щоб відновити в іноземних кредиторів довіру до країни. Але для повернення цієї довіри в умовах жорстких вимог від іноземних кредиторів залишалося лише кардинально розширити експорт і знизити імпорт до мінімуму.

Роком остаточного повороту мексиканської економічної політики до неоліберальних практик за рецептами МВФ вважається 1985 р., адже саме у липні цього року керівництво Мексики відійшло від традиційних методів контролю над кризовою ситуацією та почало проводити політику відкритої економіки по відношенню до іноземних вкладників капіталу. Так, якщо ще у червні 1985 р. протекціоністські заходи у формі обов'язкових попередніх дозволів на імпорт поширювалися на 92% національного виробництва, то до грудня цей показник знизився до 47%, у наступному році – до 25%, а у 1989 р. – до 19,8%. Одночасно почало-

ся швидке зниження імпорتنих мит: зі 100% на 1985 р. до 30% у 1988 р. і до 22,7% на середину 1987 р., а вже у кінці року імпортне мито знизилося до 11,8% [11, с. 14].

Також почалася масштабна реорганізація держсектора економіки, що передбачала закриття, продаж чи злиття компаній з державною участю. З 1982 по 1988 рр. було продано 204 державні підприємства на загальну суму 500 млн. доларів. Разом з тим держава припинила свою діяльність у багатьох сферах економіки. Якщо у 1982 р. вона була представлена у 28 найбільш важливих галузях промисловості, то у 1988 р. – лише у 12 [2, с. 56]. Усього ж на кінець 1988 р. кількість компаній з участю державного капіталу скоротилася з 1155 до 390 [5, с. 11].

Неоліберальна політика із ще більшою інтенсивністю була продовжена і наступним президентом Мексики – Карлосом Салінасом, який очолював міністерство планування та бюджету в уряді М. де ла Мадрида. Під час своєї передвиборчої кампанії в одному з інтерв'ю він заявив, що буде продовжувати структурні зміни шляхом оздоровлення державного бюджету, а також шляхом ліквідації та продажу нестратегічних і неперіоритетних державних підприємств. А вступаючи на посаду, у своїй промові перед конгресом він високо оцінив діяльність свого попередника та заявив про необхідність продовження модернізації мексиканської економіки, щоб не потрапити на узбіччя світового розвитку [10, с. 48].

Карлос Салінас виявився вельми послідовним у проведенні свого економічного курсу. У 1989 р. державний сектор зменшився ще на 300 підприємств, а на початку 1990 р. уряд виставив на продаж 65 підприємств, серед яких були найбільші металургійні, гірничорудні та телекомунікаційні компанії Мексики [7, с. 41].

У 1989 р. урядом К. Салінаса було досягнуто домовленості з іноземними банками-кредиторами з приводу реструктуризації зовнішнього боргу Мексики, через що його вдалося значно зменшити – з 75% ВВП на 1987 р. до 32,6% ВВП на 1992 р. і знизити його обслуговування до 3% ВВП на рік. Завдяки зниженню суми зовнішнього боргу та відмові від більшої частини державних дотацій у 1992 р. було ліквідовано дефіцит бюджету, який ще на 1988 р. складав 12,5% ВВП [3, с. 56].

Педро Аспе – міністр фінансів в уряді Карлоса Салінаса в одній зі своїх праць писав: «Мексиканці добре засвоїли урок, що надлишкове втручання держави в економіку, протекціонізм і надмірне регулювання створюють

лише ефемерні вигоди. Результати реформ останніх років служать гарантією того, що Мексика не зверне зі шляху модернізації економіки» [1, с. 29]. Таким чином він виражав впевненість у прогресивності та невідворотності неоліберальних перетворень в економіці Мексики.

У перший рік перебування при владі уряд К. Салінаса уникав дискусій з проблем інтеграції та не ставив питання про укладення договору із США. Однак усе більша необхідність залучення нових інвестицій до Мексики та потреби у технологічній модернізації промисловості зумовили зміну позиції мексиканського президента, і в 1990 р. він заявив про намір почати переговори з Вашингтоном щодо угоди про вільну торгівлю. Також владні кола Мексики розраховували, що у рамках даної угоди їх країна отримає переваги у вигляді доступу до величезного за обсягами ринку США, а як наслідок – і збільшення експорту. До того ж це дало б можливість збільшити валютні накопичення, стабілізувати курс національної валюти та почати активно зменшувати зовнішню заборгованість. Серед факторів ухвалення такого рішення президентом слід також назвати досвід прикордонних районів Мексики та США, де ще з 1980-х рр. проходила тиха інтеграція, а на початок 1990-х рр. вони перетворилися на ареал прискороеного економічного росту в Мексиці [9, с. 4].

Отже, розглянувши комплекс економічних факторів, що вплинули на вступ Мексики до НАФТА, можемо констатувати, що передумовою цього вступу можна вважати масштабний неоліберальний поворот у мексиканській економічній політиці, який полягав у відході від багаторічної політики протекціонізму та розпочався у 1980-х рр. Така кардинальна зміна курсу у методах управління національною економікою була викликана руйнівними наслідками фінансово-економічної кризи 1982 р., спричиненої помилками мексиканських урядів в управлінні державними фінансами, помітним зростанням зовнішнього боргу та інфляції, зниженням упродовж 1980-х рр. цін на нафту – головний експортний товар Мексики, незначним рівнем диверсифікації мексиканської економіки.

Основною ж причиною серед економічних факторів, які сприяли приєднанню Мексики до Північноамериканської зони вільної торгівлі, на нашу думку, стало поступове перетворення економіки цієї країни з майже повністю закритої для іноземного капіталу на одну з найбільш відкритих у світі та намагання такий

статус зберегти. Адже саме у цьому із суто економічного погляду вбачається послідовність і логічність вступу до НАФТА як продовження цілої серії неоліберальних реформ урядів Мігеля де ла Мадрида та Карлоса Салінаса.

Наступною групою факторів, що сприяли вступу Мексики до НАФТА, є внутрішньополітичні, пов'язані з політичною системою цієї країни та ставленням її політичної еліти до процесу північноамериканської інтеграції.

З 1929 р. у Мексиці по суті існує однопартійна політична система, очолювана Інституційно-революційною партією (ІРП). Ця партія була правлячою у Мексиці безперервно впродовж більш як 70 років (з 1929 по 2000 рр.), а її представники незмінно займали посаду президента країни. Таке довготривале знаходження при владі, з одного боку, пояснюється відданістю на ранніх етапах її існування соціалістичним ідеалам мексиканської революції, а з іншого боку, тим, що ІРП, діяльність якої значною мірою фінансувалася з державного бюджету, з часом практично злилася з державними структурами, а її керівництво мало можливість маніпулювати результатами виборів. Хоча формально у країні існувала багатопартійна система, квоти інших партій визначалися керівництвом ІРП.

Тривала монополія Інституційно-революційної партії на владу при неухильному посиленні великого державного сектора в економіці вела до надмірної централізації та бюрократизації управління республікою, зростання корупції, ослаблення зв'язків партії з населенням і його потребами. Після кризи 1982 р. велика промислово-фінансова буржуазія стала більш наполегливо вимагати безпосередньої участі у політичній владі, обмеження та переорієнтації державного втручання в економіку, забезпечення максимальних пільг великому приватному капіталу. Це проявилось у позиції підприємницьких організацій, у посиленні опозиційної Партії національної дії (ПНД), впливовим учасником якої була Монтеррейська група корпорацій, пов'язаних з американським капіталом, а також у зростанні впливу великого капіталу на праві та помірні кола Інституційно-революційної партії [6, с. 283]. Як бачимо, у період, що передував безпосередньому підписанню керівниками Мексики Північноамериканської угоди про вільну торгівлю, всередині країни сформувалася опозиція протекціоністському курсу правлячої партії в економіці та її монополії на владу.

Однак, на нашу думку, не слід переоцінювати вплив цієї опозиції на запровадження нео-

ліберальних реформ і вступ Мексики до НАФТА. Адже, на відміну від політичної еліти країн-партнерів Мексики по НАФТА – США та Канади, мексиканська урядова бюрократія завжди була найменш залежною від будь-яких суспільних груп тиску. Крім вище згаданої монополії Інституційно-революційної партії на владу, слід також виділити традиційні привілеї мексиканського інституту президентства, що дозволяло главі держави, як голові виконавчої влади, спираючись на особисто підбрану команду, обирати та реалізовувати політичний курс на власний розсуд. Тому інтеграційні ініціативи президента Карлоса Салінаса навряд чи можна розглядати як результат внутрішнього тиску. Це швидше наслідок еволюції поглядів самої політичної еліти Мексики, яка упродовж 1980-х рр. все більше схилилася до неоліберальних підходів в економіці та почала розглядати економічну інтеграцію зі своїм північним сусідом як запоруку подальшого економічного розвитку країни [8, с. 108].

Отже, серед внутрішньополітичних факторів впливу на вступ Мексики до НАФТА основною передумовою, на нашу думку, слід вважати особливості мексиканської політичної системи, що сформувалася протягом 1930-х – 1980-х рр. і характеризувалася фактичною монополією на владу однієї партії та великими повноваженнями президента, а відтак незначним ступенем залежності мексиканської політичної еліти від настроїв суспільно-політичних груп населення. Це, своєю чергою, унеможливило появу впливової опозиції та відмову від зовнішньополітичного й економічного курсу, обраного урядом. Основною ж причиною у зазначеній групі факторів слід вважати еволюцію поглядів мексиканських можновладців, які на кінець 1980-х рр. почали беззастережно дотримуватися неоліберальних практик управління економікою та вважали приєднання до процесу економічної інтеграції у Північній Америці необхідною умовою динамічного розвитку Мексики.

Ще однією групою факторів, які сприяли приєднанню Мексики до НАФТА, є зовнішньополітичні фактори. Вони пов'язані з головними векторами зовнішньої політики Мексики та змінами у них, з позиціонуванням себе Мексикою на світовій арені та з глобальними трансформаціями системи міжнародних відносин наприкінці 1980-х – на початку 1990-х рр.

Більшу частину своєї історії Мексика грала другорядну роль у системі міжнародних відносин. З середини XIX ст. зовнішня політика Мексики була сконцентрована, головним чином,

на відносинах зі Сполученими Штатами Америки, її найбільшим торговим партнером.

Слід зазначити, що прив'язка мексиканського господарства до північноамериканського ринку відбулась значно раніше за приєднання Мексики до НАФТА, а участь США у зовнішній торгівлі Мексики не опускалася нижче за 50% протягом 50 років, що передували підписанню угоди про вільну торгівлю. Перша протоінтеграційна торговельна угода між Мексикою та США була підписана ще 1943 р. Вона встановлювала спрощену процедуру залучення мексиканських сезонних робітників в аграрний сектор США згідно з проголошеною роком раніше програмою сезонної праці «брасеро» [8, с. 93]. У 1960-ті рр. почався більш інтенсивний розвиток інтеграційних процесів між США та Мексикою з глибшим і динамічнішим інтегруванням як на рівні підприємств, так і на рівні національних економік. Так, у 1965 р. була успішно запроваджена програма розвитку підприємств-макіладорас у прикордонній зоні між США та Мексикою. На підприємствах такого типу, які розміщувалися у містах на півночі Мексики, за американськими технологіями, на американському обладнанні та з американських деталей збиралася кінцева продукція, яка майже у повному обсязі реекспортувалася до США, а всі торговельні операції звільнялись від мита.

Макіладорас перебували в американській власності, що дозволяло інвесторам без обмежень використовувати виробничі потужності та робочу силу Мексики, яка за даними Світового Банку, на той час була у 3-4 рази дешевшою (\$1,25/год), ніж американська аналогічного рівня кваліфікації (\$4,5/год). На цих підприємствах ставка заробітної платні була на 16% вище, ніж у секторах, не пов'язаних з випуском експортної продукції [4, с. 46]. Макіладорас динамічно розвивалися, залучали у виробництво значні обсяги дешевої робочої сили та мали високу потенційну привабливість для іноземних інвесторів, закладаючи підвалини майбутніх інтеграційних процесів на макрорівні.

Економічну залежність від США Мексика довгий час намагалася компенсувати послідовною опозиційністю великому сусіду на міжнародній арені. Відкриття величезних запасів нафти у 1970-х роках вивело Мексику на передові позиції видобутку й експорту цієї стратегічної сировини. Значні грошові надходження від продажу нафти сприяли зміні сприйняття Мексикою своєї ролі у світі. У цей період мексиканські уряди намагалися проводити неза-

лежну зовнішню політику, маючи на меті затвердити Мексику як лідера серед країн, що розвиваються.

Демонструючи незалежність від позиції США, офіційний Мехіко не відкидав партнерських зв'язків із соціалістичним табором, не розривав дипломатичних відносин з Кубою, протестував проти військового перевороту в Чилі у 1973 р. і підтримував Сандіністську революцію у Нікарагуа у кінці 1970-х рр. Проте кризові явища у мексиканській економіці 1980-х рр. у сукупності зі зниженням світових цін на нафту змусили керівництво країни знову посилити співпрацю із США, у першу чергу, в торгівельно-економічній сфері. У цей період уряд Мігеля де ла Мадрида на зовнішній арені почав схилитися до визнання асиметричної взаємозалежності із США та проводити лінію, спрямовану на всебічну взаємодію з північним сусідом Мексики.

Слід зазначити, що всі інтеграційні заходи у Північній Америці, які передували договору НАФТА, мали суто двосторонній характер. Незважаючи на різні проекти угод про тіснішу економічну та політичну співпрацю у північноамериканському регіоні, що з'являлися у 1980-ті рр., США продовжували розвивати відносини з Мексикою та Канадою окремо. Своєю чергою канадські та мексиканські лідери послідовно відмовлялися від ідей тристороннього співробітництва. Навіть у кінці 1980-х рр., під час масштабної лібералізації мексиканської економіки К. Салінасом та обговорення рамкової угоди про режим економічних преференцій із США наголошувалося на вирішенні суто двосторонніх проблем, таких як реструктуризація мексиканського зовнішнього боргу, вирішення проблем міграції, залучення американських інвестицій. Тоді лише деякі експерти прогнозували незворотній характер «мексиканського руху на північ» [8, с. 94].

Як бачимо, мексиканська політична еліта навіть після запровадження активних неоліберальних реформ і значного збільшення рівня відкритості мексиканської економіки не бачила необхідності в укладенні такої масштабної угоди про вільну торгівлю, як НАФТА, адже її цілком влаштувало посилення інтеграції із США не такими швидкими темпами і, в основному, на місцевому рівні.

Однак уже в 1990 р. керівництво Мексики змінило свою риторичку на більш прихильну до укладення угоди про вільну торгівлю зі США, а пізніше і з Канадою, тобто погодилося запуснути процес економічної інтеграції на всьому північноамериканському континенті. На нашу

думку, таку зміну ставлення до підписання масштабної угоди про вільну торгівлю можна пояснити наступними причинами.

По-перше, на час укладення угоди НАФТА, між США та Мексикою існувала суттєва асиметричність економічної взаємозалежності у зовнішній торгівлі. Відповідно, 80% мексиканського товарного експорту реалізовувалося у США, а товари зі Сполучених Штатів Америки склали 65% імпорту Мексики. Після Канади та Японії, Мексика була третім за обсягом торговим партнером США, але її вага в експорті США дорівнювала лише 8% і 6% – імпорту [4, с. 55]. Також американські капіталовкладення у країні досягли $\frac{2}{3}$ всіх іноземних інвестицій, а понад чверть населення північних районів Мексики працювало у США [6, с. 355]. З наведених вище даних стає зрозумілим, що повна відмова від північноамериканського вектору зовнішньої політики для мексиканських урядовців була неможливою через значні збитки у разі подібного рішення.

По-друге, зміна у ставленні мексиканського політикуму до вступу в НАФТА пов'язана з глобальними трансформаціями системи міжнародних відносин, що відбулися наприкінці 1980-х – початку 1990-х рр. Хоча керівництво Мексики продовжувало виступати за збереження політичного суверенітету, але змушене було враховувати завершення епохи двополюсного світу. У постбіполярну епоху можливість балансування між двома полюсами сили задля пошуку певних тактичних переваг і використання суперечностей двох наддержав у власних інтересах залишилась у минулому. Тому після розпаду СРСР мексиканському уряду не залишалось іншого виходу, крім орієнтації на тіснішу співпрацю з могутнім північним сусідом.

Також варто наголосити на побоюваннях мексиканського керівництва, що після отримання країнами колишнього соцтабору повного суверенітету багаті країни Західної Європи сфокусуються, у першу чергу, на проблемах східноєвропейської трансформації та спрямують свої капітали й інвестиції, які до цього надходили до Мексики, у країни Центрально-Східної Європи. Виступаючи на Давоському форумі у 1990 р., президент К. Салінас висловлював сподівання на збереження світових позицій Європи в умовах значного відтоку капіталу у нові демократичні держави центральноєвропейського регіону [8, с. 85]. Мексиканський президент використовував «європейський аргумент» в обґрунтуванні необхідності укладення угоди про НАФТА, вважаючи, що

економічна інтеграція із США та Канадою компенсує втрати Мексики у разі можливого відтоку західноєвропейських інвестицій.

У червні 1990 р. на зустрічі президентів США та Мексики (Дж. Буша та К. Салінаса) обидва заявили про готовність розпочати переговори щодо підписання Угоди про вільну торгівлю. А на наступному саміті, що проходив у листопаді у мексиканському штаті Нуево-Леон, Карлос Салінас заявив, що у відносинах Мексики та США почалася нова ера, заснована на взаємній повазі [9, с. 8]. На початку ж лютого 1991 р. було оголошено про включення у переговори Канади, а 12 лютого відбулася перша зустріч міністрів торгівлі трьох країн. Сам же договір НАФТА було підписано 17 грудня 1992 р. і він набув чинності з 1 січня 1994 р.

Отже, серед зовнішньополітичних факторів вступу Мексики до НАФТА основною передумовою слід вважати існування тісних торговельно-економічних зв'язків Мексики із США та їх поступове посилення впродовж 1980-х рр. Це значно узалежнювало міжнародну торгівлю Мексики від північного сусіда та зменшувало можливість для маневру мексиканського керівництва на зовнішньополітичній арені. Основною ж причиною зі сфери зовнішньої політики, яка вплинула на підписання Мексикою договору НАФТА, слід вважати кардинальні зміни у системі міжнародних відносин кінця 1980-х – початку 1990-х рр. – такі як розпад соціалістичного табору та завершення епохи біполярності, що зробило зовнішньополітичну орієнтацію Мексики на США по суті безальтернативною.

Таким чином, можна підсумувати, що основними групами факторів, що вплинули на вступ Мексики до НАФТА, є економічні, внутрішньополітичні та зовнішньополітичні. У кожній з цих груп факторів можна виділити як передумови, так і причини, які за рахунок комплексної взаємодії та взаємодоповнюваності сприяли набуттю Мексикою членства у НАФТА.

Найбільший вплив на приєднання Мексики до північноамериканської зони вільної торгівлі, на нашу думку, справили фактори, пов'язані з економікою, адже, у першу чергу, саме економічні мотивації лежали в основі всіх дій мексиканських урядів, що привели Мексику до вступу в НАФТА. Під час дослідження було ви-

явлено, що саме намагання уникнути економічної катастрофи від фінансово-економічної кризи 1982 р. та падіння світових цін на нафту змусило мексиканську політичну еліту змінити своє ставлення до методів державного управління, стати прихильниками неоліберальних економічних практик і значно зменшити регулюючу роль держави в економіці. До того ж зовнішньополітичний курс на посилення співпраці із США також, у першу чергу, стосувався торговельно-економічної сфери. Зовнішньополітичні фактори, зокрема, завершення епохи біполярності та прийняття факту асиметричної залежності у відносинах із США також спонукали мексиканських можновладців підтримати процес північноамериканської інтеграції. Внутрішньополітичні фактори, а саме значні повноваження виконавчої гілки влади, низький ступінь залежності мексиканської політичної еліти від громадської думки та відсутність впливової опозиції сприяли надійному закріпленню та неможливості відмови від курсу, обраного урядами Мексики як в економіці, так і в зовнішній політиці.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Аспе Педро Новый образ мексиканской экономики // Латинская Америка. 1994. № 1. С. 21-29.
2. Канов А.А. Приватизация государственной собственности // Латинская Америка. 2005. № 6. С. 51-64.
3. Кондрашова Л.И. Свет и тени мексиканской реформы // Латинская Америка. 1994. № 1. С. 54-60.
4. Князева І.В. Особливості й тенденції інтеграційного розвитку у рамках НАФТА в контексті глобалізації світової економіки: Дис... канд. економ. наук: 08.05.01 / Національна академія наук України, Інститут всесвітньої економіки і міжнародних відносин. Київ, 2000. 186 арк.
5. Лапшев Е.Г., Шереметьев И.К. Метаморфозы мексиканской модели развития // Латинская Америка. 1990. № 6. С. 3-14.
6. Латинская Америка в XX веке: Пособие для вузов / А.И. Строганов. Москва: Дрофа, 2002. 394 с.
7. Лобер В.Л. Неолиберальный проект для Мексики: от замысла до воплощения // Латинская Америка. 1991. № 8. С. 38-45.
8. Сушко О.В. Політичний контекст північноамериканської угоди про вільну торгівлю (НАФТА). Регіональні відносини в Західній півкулі: Дис... канд. політ. наук: 23.00.04 / Національна академія наук України, Інститут всесвітньої економіки і міжнародних відносин. Київ, 1998. 194 арк.
9. Чумакова М.Л. Мексика: путь в первый мир // Латинская Америка. 1993. № 7. С. 3-14.
10. Шереметьев И.К. Мексика: «восходящий гигант» в стратегическом «капкане» блока НАФТА // Латинская Америка. 2010. № 5. С. 46-56.
11. Шереметьев И.К. Почему неолиберализм одержал верх над традиционализмом (мексиканский опыт осуществления неолиберальных реформ) // Латинская Америка. 1993. № 6. С. 11-17.
12. Шереметьев И.К. Растрченный престиж «восходящего гиганта» // Латинская Америка. 2008. № 9. С. 11-21.

Bulka Oleh

Preconditions and Reasons for Mexico's Joining NAFTA

The paper is devoted to identifying the preconditions and reasons for Mexico's joining the North American Free Trade Agreement (NAFTA). As a result of the research, three groups of factors that influenced that process can be named: economic, internal political and foreign policy.

It is shown that the greatest influence on the signing NAFTA by Mexico had the economic group of factors, among which the main reason was the large-scale neoliberal change in the Mexican economic policy of the 1980s, which essence was in moving away from the long-term protectionist policy. Such a radical change of course in the methods of managing the national economy was caused by the ruinous consequences of the financial and economic crisis of 1982, significant increase of external debt and inflation, a drop during the 1980s in prices of oil, Mexico's main export commodity, and low level of diversification of Mexican economy. The main reason among the economic factors of Mexico's joining NAFTA was the gradual transformation of the economy of this country from almost completely closed for foreign investment to one of the most open in the world.

The author has found out that among the internal political factors influenced Mexico's joining NAFTA, special features of Mexican political system played a major role and were characterized by the actual monopoly of one party power and large amount of president power, and therefore the Mexican political elite had the insignificant degree of dependence on the state of the opinion of the socio-political groups of the population. Such a situation made impossible the emergence of an influential opposition and renouncing the foreign policy and the economic course chosen by the government. Thus, the most influential internal factor that provided the movement of Mexico to NAFTA was the evolution of the outlook of Mexican rulers who, at the end of the 1980s, began to unconditionally adhere to neoliberal economic management principles and believed that joining the process of economic integration in North America was a prerequisite for the dynamic development of Mexico.

It has been established that among the foreign policy components of Mexico's joining NAFTA the main were the existence of close trade and economic links between Mexico and the United States and their gradual increase during the 1980s. It made Mexico international trade significantly dependent on the northern neighbor and reduced for Mexican leadership the room for maneuver in the foreign policy sphere. The main foreign policy reason that had affected the signing NAFTA by Mexico was the fundamental changing of the international relations system in the late 1980s and early 1990s, in particular the collapse of the socialist camp and the end of the bipolarity period, which made the foreign policy orientation of Mexico on the USA essentially choiceless.

Keywords: Mexico, USA, NAFTA, economic integration, free trade

Надійшла до редакції / Received: 10.11.2018

Схвалено до друку / Accepted: 25.12.2018